

I. 523.

af

A

5848.

61

1861

ENSV TA
Kirjandusmuuseumi
Arhiivraamatukogu

38209

Õesti - ma rahwa

K a l e n d e r

ehk

Läht - Ramat

1861

1861
aasta peale, pärrast meie

Jõsanda Jeesuse Kristusse
sündimist.

Sel aastal on 365 päwa.

Tallinnas,

trükitud Lindworsi pärrijate kirjadega.

Märkide selletaminne.

- Noor - fu.
- ☾ Esimenne werand.
- ☾ Tais - fu.
- ☾ Wiimne werand.

e. l. enne lõunat. — P. Pühha.

p. l. parrast lõunat. — p. parrast.

Der Druck dieses nur in den Ostseegouvernements ab-
zugebenden Kalenders wird unter der Bedingung gestattet, daß
nach Beendigung desselben der Abgeth. Censur in Dorpat die
vorschriftmäßige Anzahl Exemplare zugestellt werde.

Dorpat, den 8. November 1860.

(L. S.)

Abgetheilte Censor de la Croix.

Nr 181.

Sündinud asjade aiaarw.

Komisest tännini	5810 aast.
Kristuse sündimisest tännini	1861 —
Et Tallinna ülesehitati	642 —
Et ramatuid hakkati trükkima	421 —
Parrast Butteruse dige üsso ülesõdmist	344 —
Parrast wanna katko	204 —
Parrast sebba, kui Toompä pöllenb	177 —
Parrast sure näija hakkatust	166 —
Et Peterburgi linna ehitama hakkati	159 —
Et meie Ma Wenne-rigi wallitsuse alla sai	151 —
Et suurikoli Tartus asjutati	59 —
Et usi rõugid hakkati pannema	58 —
Et Prantsus Wenne-maale tulli ja Moskwa linna ärrapõlletas	49 —
Et Gesti-maal priust kulutati	44 —
Et Ria-maal priust kulutati	42 —
Et meie Keisri Herra Aleksander II. wallit- semas on	6 —

Kristusse ümberleikamisest. Luf. 2, 21.

1 Pühhap.	Meäri Pühha	Uita Summal!
2 Esmasp.	Abel. Set	Kange
3 Teisip.	Enof	külm,
4 Keßnäd.	Metusalem	selged ilmad.
5 Neljasp.	Simeon	
6 Rede	3 Kunn. Pühha	
7 Laupäaw	Julianus	5, 39 e. l.

Jesus 12 aastat wanna. Luf. 2, 41—52.

8 Pühhap.	1. P. p. 3 K. P.	Külma
9 Esmasp.	Deatus	
10 Teisip.	Paawli pääw	järrel
11 Keßnäd.	Emraim	
12 Neljasp.	Rein	lumme sabdo
13 Rede	Hilarius	
14 Laupäaw	Robert	6, 45 p. l.

Pulmad Rana:linnas. Joan. 2, 1—11.

15 Pühhap.	2. P. p. 3 K. P.	ja
16 Esmasp.	Risbert	

17 Teisip.	Lönnise pääw	selged
18 Keßnäd.	Alfel	
19 Neljasp.	Sara	ilmad.
20 Rede	Waab. Seb.	
21 Laupäaw	Neto	11, 38 e. l.

Pealikust Kapernauma:linnas. Matt. 8, 1—13.

22 Pühhap.	3 P. p. 3 K. P.	
23 Esmasp.	Lotta	Külm
24 Teisip.	Timoteus	ja waggased
25 Keßnäd.	Paawli ümberp.	ilmad.
26 Neljasp.	Polikarpus	
27 Rede	Krisostomus	
28 Laupäaw	Karel	9, 44 e. l.

Kristus sunnib tuuled. Matt. 8, 23—27.

29 Pühhap.	5 P. p. 3 K. P.	Kuu lõppul
30 Esmasp.	Abelgund	
31 Teisip.	An	fulla.

11 nemal selle ku päwal tõuseb päike pool tundi pärrast kello 8, ja lähheb loja pool tundi pärrast kello 3. Pääw on 7, ja õ 17 tundi pikk.

1 Kestnäd.	Priaitta	Kaunid
2 Neljasp.	Küünla pääw	külmad
3 Rede	Hanna	ilmad.
4 Laupäaw	Weronika	

Umbrohus. Matt. 13, 24—30.

5 Pühhap.	5 P. p. 3 K. P.	 1, 58, c. 1.
6 Esmasp.	Lora	
7 Teisip.	Rikard	Kange külm
8 Kestnäd	Salomon	se järrel
9 Neljasp.	Apollonia	tuisused
10 Rede	Kolastika	
11 Laupäaw	Elwina	

Kristuse ilmutamisest. Matt. 17, 1—9.

12 Pühhap.	6 P. p. 3 K. P.	 6, 22 c. 1.
13 Esmasp.	Penigna	
14 Teisip.	Walentin	ilmad.
15 Kestnäd.	Wauslina	

16 Neljasp.	Jula	
17 Rede	Kontstansia	Kange
18 Laupäaw	Konfordia	

Wiina-mäest. Matt. 20, 1—16.

19 Pühhap.	9. P. e. K. üll. P. Sim. Apost.	 8, 55 p. 1.
20 Esmasp.	Cigarius	
21 Teisip.	Jesaias	külm
22 Kestnäd.	Peetri pääw	ja selged
23 Neljasp.	Mina	ilmad,
24 Rede	Aladdise p.	lummesaddu
25 Laupäaw	Wiktor	

Külwi-mehhest. Luk. 8, 4—15.

26 Pühhap.	8. P. e. K. üll. P.	ja kange külm.
27 Esmasp.	Leander	 3, 16 p. 1.
28 Teisip.	Justus	

16nemal selle ku päwal tõuseb päike kello 7. ähheh loja kello 5. Pääw on 10, 6 14 tundi piik.

1 Keßnäd.	Albinus	Selged
2 Neljasp.	Medea	ja
3 Rede	Kunikunde	fülmad
4 Laup.	Adrian	

Vimmedast tee äres. Luf. 18, 31—43.

5 Pühhap.	7. P. e. K. üll. P.	ilmad.
6 Esmasp.	Kotwrid	 7, 10 p. 1.
7 Teisip.	Wastla p.	
8 Keßnäd.	Tuhka p.	Dhto pole
9 Neljasp.	Pöri pääw	
10 Rede	Prudentius	ilm lähhab
11 Laupääw	Mikeus	selgemaks
	Konstantin	

Kristust kiusatakse. Matt. 4, 1—11.

12 Pühhap.	1. P. Paastus	ja fange fu
13 Esmasp.	Ernst	 3, 53 p. 1.
14 Teisip.	Sakarias	
15 Keßnäd.	Walwe pääw	warjuta-
16 Neljasp.	Aleksander	

17 Rede	Truta	minne.
18 Laupääw	Kabriel	

Kananea naesest. Matt. 15, 21—28.

19 Pühhap.	2. P. Paastus	Külmad ööd
20 Esmasp.	Olga	 8, 2 e. 1.
21 Teisip.	Pent	
22 Keßnäd.	Kawael	
23 Neljasp.	Tiits	päwa-
24 Rede	Kasimir	
25 Laupääw	Paasto Maarj. p.	paistmisse

Kristus aiab kurratid wälja. Luf. 11, 14—28.

26 Pühhap.	3. P. Paastus	ja hea
27 Esmasp.	Kustas	
28 Teisip.	Kideon	 8, 35 e. 1.
29 Keßnäd.	Eustahius	
30 Neljasp.	Adonius	pawadega.
31 Rede	Tetlaus	

8mal selle fu päwal rōuseb päike kello 6, lähheb loja kello 6. Pääw on 12 ja 6 12 tundi pikk.

1 Laupääd	Karjalaskm.	Heitliffad
5000 mehhe sōdtmisest. Joān. 6, 1—15.		
2 Pūhhap.	4. P. Paastus	tormised
3 Esmasp.	Berdinand	ja
4 Teisip.	Ambrosius	
5 Keſtnād.	Maſſim	 8, 24 e. l.
6 Neljasp.	Kōleſtin	
7 Nede	Aron	wihmaſed
8 Laupääd	Liborius	
Jeſus kiwwidega wiſſatud. Joān. 8, 46—59.		
9 Pūhhap.	5. P. Paastus	ilmad.
10 Esmasp.	Eſefiel	Rūlmad
11 Teisip.	Leo	
12 Keſtnād.	Julius	 0, 2 e. l.
13 Neljasp.	Juſtinuſ	
14 Nede	Kūnni p.	wihmaſed
15 Laupääd	Olimpia	

Kriſtuſe ſiſeſditmisest. Matr. 21, 1—9.

16 Pūhhap. | 6. P. Paastus | ilmad.

17 Esmasp.	Rudolw	Selge
18 Teisip.	Balerian	
19 Keſtnād.	Simon	 9, 11 p. l.
20 Neljasp.	Suur Neljap.	taemas rahhe
21 Nede	Suur Nede	ja wihma.
22 Laupääd	Rajuſ	Ku lõppu

Kriſtuſe ūlleſtōusmisest. Mark. 16, 1—8.

23 Pūhhap.	Ūlleſtōusm. P.	Jūrri p.
24 Esmasp.	Teine Pūbha	
25 Teisip.	Kolmas Pūbha	Markuſe p.
26 Keſtnād.	Eſefiaſ	faunid
27 Neljasp.	Anaſtaſiuſ	
28 Nede	Bitaliſ	 0, 46 e. l.
29 Laupääd	Reimund	fewmade

Kinnipandud ukſest. Joān. 20, 19—23.

30 Pūhhap. | 1. P. p. ūll. P. | ilmad.

12nemal ſelle ku päwal tōuſeb päike pool tundi pärraſt kello 4, ning lähheb loja pool tundi pärraſt kello 7. Pääw on 15 ja 8 9 tundi pite.

1 Esmasp.	Wolbri p.	
2 Teisip.	Sigismund	Head
3 Keßnäd.	† Feidminne	sojad
4 Neljasp.	Wlorian	
5 Rede	Kothard	5, 42 p. 1.
6 Laupädm	Susanna	

Heast karjatsfest. Joän. 10, 12—16.

7 Pühhap.	2. P. p. üll. P.	päwad.
8 Esirasp.	Danisklaus	Umbne,
9 Teisip.	Miggolas	
10 Keßnäd.	Kordian	wihmane
11 Neljasp.	Pankratiuß	
12 Rede	Henriette	7, 44 e. 1.
13 Laupädm	Seiwatfiuß	ilm.

Ürritesse aia pärrast. Joän. 16, 16—23.

14 Pühhap.	3. P. p. üll. P.	Wägga
15 Esmasp.	Sohmi	
16 Teisip.	Krööt	tuulsed ilmad.
17 Keßnäd.	Anton	

18 Neljasp.	Erik	Ilm
19 Rede	Willip	0, 4 p. 1.
20 Laupädm	Ernestina	

Kristusse ärraminnemissfest. Joän. 16, 5—15.

21 Pühhap.	4. P. p. üll. P.	
22 Esmasp.	Mili	lööb selgeß
23 Teisip.	Desideriuss	
24 Keßnäd.	Ester	ja päwad
25 Neljasp.	Urbanuß	
26 Rede	Eduard	
27 Laupädm	Ludolw	3, 17 p. 1.

Digest pallumisfest. Joän. 16, 23—30.

28 Pühhap.	5. P. p. üll. P.	lähhemad
29 Esmasp.	Mart	
30 Teisip.	Wigand	sojemaks.
31 Keßnäd.	Petronella	

8mal selle fu päwal iduseb päike pool tund pärrast kello 3, ning lähheb loja pool tundi pärrast kello 8. Pädm on 17 ja ö 7 tundi pist.

1 Neljasp.	Taewamin. p. [Suur risti pääw.]	Mür.
2 Rede	Martellus	 11, 55 p. l.
3 Laupääw	Emma	

Rõmujast Waimust. Joan. 15, 26—16, 4.

4 Pühhap.	6. P. p. üll. P.	ristamis
5 Esmasp.	Ponowasius	
6 Teisip.	Artemius	lääbi
7 Keßnäd.	Lukreetsia	wäh
8 Neljasp.	Pitkem pääw	
9 Rede	Pertram	 4, 2 p. l.
10 Laupääw	Hans	

Pühhap Waimust. Joan. 14, 23—31.

11 Pühhap.	Nelli Pühhi	hendab
12 Esmasp.	Teine Pühha	
13 Teisip.	Kolmas Pühha	se suur
14 Keßnäd.	Senni	
15 Neljasp.	Widi p.	paalam
16 Rede	Juстина	
17 Laupääw	Nikander	selle

Jesus ja Nikodemus. Joan. 3, 1—15.

18 Pühhap.	3 aino Summ. P.	 4, 19 e. l.
19 Esmasp.	Kerwaatsius	
20 Teisip.	Wlorentin	järrel
21 Keßnäd.	Kael	
22 Neljasp.	Karolina	tullemad
23 Rede	Pasilius	kennad
24 Laupääw	Jani pääw	

Rikkast mehhest. Luk. 16, 19—31.

25 Pühhap.	1. P. p. 3 a. J. P.	 3, 51 e. l.
26 Esmasp.	Jeremias	
27 Teisip.	Ladißlaus	ja siis
28 Keßnäd.	Josua	mõnnikord
29 Neljasp.	Petri Paw. p.	tulelißsed
30 Rede	Eufina	ilmad.

ionemal selle ku päwal touseb päike 3 we
randit pärrast kello 2, ning lähheb loja üks we
rand pärrast kello 9. Pääw on 18 ning üts pool,
d pool fuet tundi piff.

Julius.

— 16 —

Sel kuul on

1 Laupääd	Leobald	Reige
Surest õhto sõmaaiast. Euf. 14, 16—24.		
2 Pühhap.	2. P. p. 3 a. J. P.	Heina M. p.
3 Esmasp.	Kornelius	4, 26 e. l.
4 Teisip.	Ulrik	
5 Keßnäd.	Unselm	illusamad
6 Neljasp.	Hektor	
7 Rede	Demetrius	ilmad,
8 Laupääd	Kilian	
Kaddunud lambast. Euf. 15, 10.		
9 Pühhap.	3. P. p. 3 a. J. P.	
10 Esmasp.	7 Wenda	1, 44 e. l.
11 Teisip.	Eleonora	jamad
12 Keßnäd.	Hindrik	
13 Neljasp.	Mareta p.	selle pole
14 Rede	Donament	ku aial.
15 Laupääd	Apost. jaggam.	
Olge armolissed. Euf. 6, 36—42.		
16 Pühhap.	4. P. p. 3 a. J. P.	
17 Esmasp.	Aleksius	9, 30 p. l.

31 päwa.

— 17 —

Heina fu.

18 Teisip.	Rosina	Selle järrel
19 Keßnäd.	Briderika	umbne
20 Neljasp.	Elias	wihmane
21 Rede	Daniel	
22 Laupääd	Maria Mad.	
Rohkest kallastagist. Euf. 5, 1—11.		
23 Pühhap.	5 P. p. 3 a. J. P.	qeiln,
24 Esmasp.	Kristina	
25 Teisip.	Jakobi p.	2, 32 p. l.
26 Keßnäd.	Anno	wihma
27 Neljasp.	Marta	ja tuult.
28 Rede	Pantaleon	
29 Laupääd	Olowi p.	
Wariseride õigusfest. Matt. 5, 20—26.		
30 Pühhap.	6. P. p. 3 a. J. P.	Wägga
31 Esmasp.	Kristiwrld	
12nemal selle fu päwal tõuseb päike pool tundi pärrast kello 3, ning lähheb loja pool tundi vār: rast kello 8. Pääd on 17, ja õ 7 tundi pitk.		

1 Teisip.	Pettri wang.	 8, 54 p. l.
2 Keßnäd.	Annibal	
3 Neljasp.	Eleasar	head
4 Rede	Dominikus	ilmad.
5 Laupäaw	Dswald	

4000 meest jõudetakse. Mark. 8, 1—9.

6 Pühhap.	7. P. p. 3 a. J. P.	Kange
7 Esmasp.	Tõnno	 1, 30 p. l.
8 Teisip.	Kerhard	
9 Keßnäd.	Romanus	
10 Neljasp.	Lauritse p.	paalam,
11 Rede	Herman	
12 Laupäaw	Alara	se peäle

Walle-prohwetidest. Matt. 7, 15—23.

13 Pühhap.	8. P. p. 3 a. J. P.	mür.
14 Esmasp.	Klementine	
15 Teisip.	Rukki Maria p.	 3, 2 p. l.
16 Keßnäd.	Isaak	
17 Neljasp.	Willibald	ristaminne
18 Rede	Leno	ja

19 Laupäaw | Sebald | wihma:

Ullekohtusest maia-piddajast. Luf. 16, 1—9.

20 Pühhap.	9. P. p. 3 a. J. P.	saddo.
21 Esmasp.	Rut	
22 Teisip.	Willibert	 11, 51 p. l.
23 Keßnäd.	Sakeus	
24 Neljasp.	Pärtli pääw	head
25 Rede	Ludwik	leikussse
26 Laupäaw	Treneus	

Jerusalemma ärrarikmisest. Luf. 19, 41—48.

27 Pühhap.	10. P. p. 3 a. J. P.	ilmad.
28 Esmasp.	Augustinus	
29 Teisip.	Joann. hukkasam.	 2, 55 p. l.
30 Keßnäd.	Penjamin	
31 Neljasp.	Rebekka	

14nemal selle fu päwal rüuseb päike 3, merandit pärrast kello 4, ning lähheb loia merand pärrast kello 7. Pääw on 14 ning üks pool, ja 8 pool kummet tundi pitk.

1 Rede	Agidius	Selge tae
2 Laupäaw	Eisa	

Wariserist ja tõlnerist. Luf. 18, 9—14.

3 Pühhap.	11 P. p. 3 a. J. P.	was ja
4 Esmasp.	Kai	kange
5 Teisip.	Moses	 3, 40 e. l.
6 Keßnäd.	Magnus	
7 Neljasp.	Regina	
8 Rede	Maria sündim.	tuul.
9 Laupäaw	Pruno	

Kurdist ja teletumast. Mark. 7, 31—37.

10 Pühhap.	12 P. p. 3 a. J. P.	Kaunid
11 Esmasp.	Probus	fuggise
12 Teisip.	Põri pääw	ilmad.
13 Keßnäd.	Amatus	
14 Neljasp.	+ üllendaminne	
15 Rede	Nikodemus	 8, 3 e. l.
16 Laupäaw	Leontina	

Preestrist ja lewitist. Luf. 10, 23—37.

17 Pühhap.	13. P. p. 3 a. J. P.	Siis
18 Esmasp.	Kotlob	tulleswad
19 Teisip.	Werner	willud
20 Keßnäd.	Mausta	
21 Neljasp.	Mattensse p.	 8, 35 e. l.
22 Rede	Morits	wihmased
23 Laupäaw	Dsea	

Kümnest piddati = rööbiseft. Luf. 17, 11—19.

24 Pühhap.	14. P. p. 3 a. J. P.	Joan. samin.
25 Esmasp.	Kleowas	ja
26 Teisip.	Joann. õppet.	
27 Keßnäd.	Ado	 11, 48 p. l.
28 Neljasp.	Wentsel	
29 Rede	Mihkli pääw	tormised
30 Laupäaw	Hironimus	

11 nemal selle fu päwal rõuseb päike kello 6, ning lähheb loja kello 6. Pääw on 12 ning 8 ta 12 tundi piit.

Mammomast. Matt. 6, 24—34.

1 Pühhap.	15. P. p. 3a. J. P.	päwad
2 Esmasp.	Leikuse Püh.	ja
3 Teisip.	Woldemar	külm.
4 Keßnäd.	Tairus	
5 Neljasp.	Prants	
6 Rede	Wridebert	
7 Laupäaw	Eowisa	
	Malo	

Raini: liina surnust. Luk. 7, 11—17.

8 Pühhap.	16. P. p. 3a. J. P.	Tormised
9 Esmasp.	Tionisius	ilmad
10 Teisip.	Melkior	ja
11 Keßnäd.	Purkard	kange
12 Neljasp.	Walwrid	
13 Rede	Teresia	
14 Laupäaw	Kalikstrus	

Wee: többisest. Luk. 14, 1—11.

15 Pühhap.	17. P. p. 3a. J. P.	tuul.
16 Esmasp.	Kallus	Külmad
17 Teisip.	Ida	

18 Keßnäd.	Lukassee pääw	ilmad.
19 Neljasp.	Eutsius	
20 Rede	Weliitsius	
21 Laupäaw	Ursel	

Suremast kääsust. Matt. 22, 34—46.

22 Pühhap.	18. P. p. 3a. J. P.	Eutterussee
23 Esmasp.	öige usso üleswötm. Püh.	
24 Teisip.	Sewerin	Skülmad.
25 Keßnäd.	Salome	
26 Neljasp.	Krispin	Kanged
27 Rede	Amandus	
28 Laupäaw	Kapitolin	
	Simon Judas	

Almatud innimesest. Matt. 9, 1—8.

29 Pühhap.	19. P. p. 3a. J. P.	tormid.
30 Esmasp.	Absalon	
31 Teisip.	Wolrogang	

16nemal selle fu päwal tõuseb päife pool tundi pärrast kello 7. ning lähheb loja pool tundi pärrast kello 5. Pääw on 9, ja õ 15 tundi ptt.

1 Reßnäd.	Pühade pääw	Selge
2 Neljasp.	Hingede pääw	taewas ja
3 Rede	Kotlieb	külmad
4 Laupäaw	Otto	

Pulma rideß. Matt. 22, 1—14.

5 Pühhap.	20. P. p. 3a. J. P.	 2, 45 p. l.
6 Esmasp.	Käßer	
7 Teisip.	Paltasar	ilmad.
8 Reßnäd.	Klaudius	
9 Neljasp.	Joobst	Udune
10 Rede	Martin Lutter	külm
11 Laupäaw	Martin piisk.	

Runningamehhe poiaß. Joan. 4, 47—54.

12 Pühhap.	21. P. p. 3a. J. P.	 0, 45 p. l.
13 Esmasp.	Arkadius	
14 Teisip.	Pridif	ilm.
15 Reßnäd.	Leopold	
16 Neljasp.	Ditomar	Pilwene
17 Rede	Alweis	taewas
18 Laupäaw	Kelafius	

Rawwalast sullaseß. Matt. 18, 23—35.

19 Pühhap.	22. P. p. 3a. J. P.	 3, 55 e. l.
20 Esmasp.	Amos	
21 Teisip.	Maria ohwerd.	ja
22 Reßnäd.	Seßilia	pasjo lund.
23 Neljasp.	Klement	
24 Rede	Josias	külm
25 Laupäaw	Kadrina pääw	

Kohto: rahhast. Matt. 22, 15—22.

26 Pühhap.	23 P. p. 3a. J. P.	lähhab
27 Esmasp.	Surn. mälles. p.	 4, 48 e. l.
28 Teisip.	Jetta	
29 Reßnäd.	Künter	allati
30 Neljasp.	Ewart	suremaks.
	Andrese pääw	

tonemal selle ku päwal tõuseb päike pool tundi
pärrast kello 8, ning lähheb loja pool tundi pä-
rast kello 3. Pääw on 7, ja 8 17 tundi pikk.

1 Rede	Arend	Tuisose
2 Laupääd	Kandidus	
Kristusse süüsi: sümmissesf. Matt. 21, 1—9.		
3 Pühhap.	1. Krist. tull. P.	ilmaga
4 Esmasp.	Parbo	 9, 47 e. l.
5 Teisip.	Sabina	
6 Keßnad.	Riggola pääw	lähhab
7 Neljasp.	Antonia	sullale.
8 Rede	Maria samin.	
9 Laupääd	Lühhem pääw	Selge

Tähhed enne winiß päwa. Luf. 21, 25—36.

10 Pühhap.	2 Krist. tull. P.	taewas
11 Esmasp.	Eliso	 11, 30 p. l.
12 Teisip.	Otilia	
13 Keßnad.	Luttsia	fange
14 Neljasp.	Nikafius	külm
15 Rede	Johanna	
16 Laupääd	Albina	jääb

Joannes wangi: tornis. Matt. 11, 2—10.

17 Pühhap.	3. Krist. tull. P.	pitkalt.
------------	--------------------	----------

18 Esmasp.	Kristow	 3, 33 p. l.
19 Teisip.	Lot	
20 Keßnad.	Abram	
21 Neljasp.	Com pääw	Tuisko.
22 Rede	Peata	
23 Laupääd	Jagobert	Pilwene

Joannesse tunnistusessf. Joann. 1, 19—28.

24 Pühhap.	4. Krist. tull. P.	taewas
25 Esmasp.	Jõulo	
26 Teisip.	Teine Pühha	 0, 26 e. l.
27 Keßnad.	Kolmas Pühha	
28 Neljasp.	Süta laste pääw	annab
29 Rede	Noa	
30 Laupääd	Tawet	paljo

Immek: pannemissessf. Luf. 2, 33—40.

31 Pühhap.	Silwester	lund.
------------	-----------	-------

ionemal selle ku päwal tõuseb päike werand
pärrast kello 9, ja lähheb loja 3 werandit pär:
rast kello 2. Pääw on 5 ja üks pool, ja 18
ja üks pool tundi pikk.

Alasta muutmisfjed.

Kewwade hakkab 8. Paasto-ku päwal, kello 4, 18 min. e. l. Siis on päaw ja õ õhhe pikkused.

Sui hakkab 9. Jani-ku päwal, kello 1, 5 min. e. l. Siis on meil kõige pikem päaw.

Süggise hakkab 11. Mikhli-ku päwal, kello 3, 18 min. e. l. Siis on päaw ja õ õhhe pikkused.

Talwe hakkab 9. Jõulo-ku päwal, kello 9, 5 min. p. l. Siis on meil kõige lühhem päaw.

Päwa- ja Ku-warjutamisfjed.

Sel 1860 aastal warjutakse Päike kaks kord ja Ku üks kord, agga meie maal ei olle sest mitte ühtegi nähha.

Teadaandmine.

mil aial ramatud Posti-maias wasto wõetakse, ja mil aial postid ramatuid Tallinna towad.

Wasto wõetakse:

Peterburri ja **Tarto** linna pole: Resknäddala ja Laupäwa hommiko kello 9st lõuneni kello 12.

Niga ja **Perno** linna pole: Teispäaw ja Rebe kello 9st hommiko senni kui pärrast lõunat kello 2.

Saabsalu ja **Paide** linna: Pühapäaw ja Neljapäaw hommiko kello 9st senni kui kello 2 p. l.

Postid towad ramatuid:

Peterburrist ja **Niga** linnast: Neljapäwa ja Pühapäwa õhtul.

Saabsalust ja **Paidest**: Resknäddal ja Laupäaw.

K r o n o p ü h h a d ,
mis ne kirjiko seadusse järrele ka Maafirri-
futes nenda kui Paasto jutlusse päwad
tullemad piddada:

- 1) **Rüünla:ku** 19. päwal. Meie sure Keisri Herra Aleksander Nikolajewitsi wallitsusse hakkatusse päaw.
- 2) **Jürri:ku** 17. päwal. Meie sure Keisri Herra Aleksander Nikolajewitsi sündimisse päaw.
- 3) **Heina:ku** 22. päwal. Meie sure Keisri Proua Maria Aleksandrowna nimme päaw,
- 4) **Heina:ku** 27. päwal. Meie sure Keisri Proua Maria Aleksandrowna sündimisse päaw.
- 5) **Leikusse:ku** 26. päwal. Meie Sure Keisri Herra Aleksander Nikolajewitsi ja Lemma Abbikasa Kronimisse päaw.
- 6) **Leikusse:ku** 30. päwal. Meie sure Keisri Herra Aleksander Nikolajewitsi nimme päaw.
- 7) **Mikhli:ku** 8. päwal. Esesarewitsi Sure-
würsti Nikolai Aleksandrowitsi, Wenne-
rigi aujärje pärris, pärrija sündimisse päaw.
- 8) **Jõulo:ku** 6. päwal. Esesarewitsi Sure-
würsti Nikolai Aleksandrowitsi, Wenne-
rigi aujärje pärris, pärrija nimme päaw.

Keisri Herra Suggoselts.

Aleksander II. Nikolajewits, Kõige
Wenne:rigi wallitseja ja Keiser, Pohla:ma
Runningas j. n. e., sünd. 17. Jüriku p. 1818.
Maria Aleksandrowna, Keisri Proua
sünd. 27. Heina:ku p. 1824.

Nende lapsed:

- 1) Nikolai Aleksandrowits, Tsesarewits, Suur-
würst ja Wenne:rigi aujarje päris pärija
sünd. 8. Mihkli:ku päwal 1843.
- 2) Aleksander Aleksandrowits, Suurwürst, sün-
dinud 26. Künla:ku päwal 1845.
- 3) Wladimir Aleksandrowits, Suurwürst, sünd.
10. Aprili 1847.
- 4) Aleksei Aleksandrowits, Suurwürst, sünd.
2. Meäri:ku p. 1850.
- 5) Sergei Aleksandrowits, Suurwürst, sünd.
29. Aprili:ku p. 1857.
- 6) Paul Aleksandrowits, sünd. 21. Mih-
kli:ku p. 1860 a.
- 7) Maria Aleksandrowna, Surewürsti Print-
ses, sünd. 5. Oktobril 1853.

Keisri herra wennad ja õed:

- 1) Konstantin Nikolajewits, Suurwürst, sünd.
9. Septbril 1827.

Temma Proua Aleksandra Iosefowna, sünd.
26. Jani:ku p. 1830.

Nende lapsed, Suurwürstid:

- Nikolai Konstantinowits, sünd. 2. Künla-
ku p. 1850.
- Olga Konstantinowna, sünd. 22. Leiku:se-
ku p. 1851.
- Wera Konstantinowna, sünd. 4. Künla-
ku p. 1854.
- Konstantin Konstantinowits, sünd. 10. Lei-
ku:se:ku p. 1858.
- Dmitri Konstantinowits, sündinud
1. Jaani k. p. 1860 a.
- 2) Nikolai Nikolajewits, Suurwürst, sünd.
27. Julil 1831.
- Temma Proua Aleksandra Petrowna, sünd.
21. Mai:ku päwal 1838.

Nende laps:

- Nikolai Nikolajewits, Suurwürst, sünd. 6.
Salwe:ku p. 1856.
- 3) Mihail Nikolajewits, Suurwürst, sünd.
13. Oktobril 1832.
- Temma Proua Olga Weodorowna, sünd.
8. Mihkli:ku p. 1839.

Nende lapsed:

Nikolai Mihailowits, Suurwürsti, sünd.

14. Aprilliku p. 1859.

Anastassia Mihailowna, S. W. P.,

sünd. 16. Heina k. p. 1860. a.

- 4) Maria Nikolajewna, Surewürsti Printsess, Leichtenbergi Prinsessi Maksimilianilest proua, sünd. 6. Augustil 1819.

Temma lapsed:

Würstid ja würstinad Romanowski, Leichtenbergi Hertfogid ja Hertfoginad,

Würst Nikolai Maksimilianowits, sünd. 23. Juliku päwal 1843.

Würst Eugen Maksimilianowits, sünd. 27. Januariku päwal 1847.

Würst Sergei Maksimilianowits, sünd. 8. Septembriku päwal 1849.

Würst Georg Maksimilianowits, sünd. 17. Webruariku päwal 1852.

Würstina Maria Maksimilianowna, sünd. 4. Oktobriku päwal 1841.

Würstina Eugenia Maksimilianowna, sünd. 20. Marssiku päwal 1845.

- 5) Surewürsti printsess Olga Nikolajewna, Würtembergi Prinsessi Karl Wridriki Aleksandre proua; sünd. 30. Aug. 1822.

Helena Pawlowna, Würtembergi Printsess, Suurwürsti Mihail Pawlowitsi leest proua; sünd. 28. Septembril 1806.

Temma lapsed:

Katarina Mihailowna, Mecklenburgi Strelitsi Hertfogi Georgi proua; sünd. 16. Aug. 1827.
Anna Pawlowna, Suurwürsti Printsess, Hollandi- ja kuninga, Willemi II. leest proua sünd. 7. Jan. 1795.

Hobbose, weikse ja kauba-ladad.

I. Eestima Rubbermangus.

Tallinnas: 1) Janiku 20mas päwast ku otsani. 2) Mihkliku 26mal, 27mal ja 28mal päwal.

Nakvere-linnas: 1) Neeriku 27mal ja 28mal päwal. 2) Janiku 16mal ja 17mal p. 3) Mihkli-päwal.

Paide-linnas: 1) Künla-ku 3mal päwal. 2) Janiku 25mal päwal. 3) Mihkli-ku 10mal ja 11mal päwal. 4) Talwe-ku 8mal ja 9mal päwal.

Saabsalo-linnas: 1) Neeriku 10mal ja 11mal päwal. 2) Mihkli-ku 14mal ja 15mal päwal.

Paldiski-linnas: 1) 2sel ja 3mal Künla-ku päwal. 2) Mihkli-ku 21mal ja 22mal päwal.

Lihhola-linnas: 1) Esmaspäwal enne Wastla-päwa. 2) Mihkli-ku 24mal päwal.

Naplas: 1) esimesel redel pärrast Mihkli-päwa. 2) kolmandamal redel pärrast Neeriku päwa.

Reblaštes: 1) Mihkli-päwal ja taks päwa se järrele. 2) Neeriku 23mal ja 24mal päwal.

Merjama-kirikko jures: 3mal Kristusse tullemise Pühhal.
Orgital: Neäri-ku 7mal ja 8mal päwal.
Kolloweres: Neäri-ku 17mal ja 18mal päwal, ja Wina-
 ku 4mal ja 5mal päwal.
Jõhwi: Mihkli-ku 24mal ja 25mal päwal.
Keila-kirikko jures: Mihkli-p. ja kaks päwa se järrele.
Jõelahtmes: nädal pärast Mihkli-päwa.
Ne-mõisas Süd-Harjemaal. Kuimajõe-kõrti jures 14mal,
 15mal ja 16mal Mihkli-ku päwal.

Rubbermango lohto kasso järrele ei olle lubba, ei
 lanpäwal egga pühapäwal lata piddada, waid,
 kui nenda juhtub, peab sedda teise nädala esimes-
 sel argipäwal petama.

II. Lihwlandi-ma Rubbermangus.

Tarto-linnas: 1) Suur saksa laat, hakkab päaw pärast
 3 Kuninga päwa, petakse 3 nädalat. 2) Peetri-laad,
 29mal Jani-ku p. 3) 9mal Mihkli-ku p. 4) Mihkli-
 laad 29mal Mihkli-ku päwal.
Perno-linnas: 1) 20mal Heina-ku p., saksa laat; petakse
 3 nädalat. 2) Weitse- ja hobbuselaad Esmapäwal ja
 Teispäwal enne Mihkli-päwa. Kolmas laat petakse Es-
 mapäwal ja Teispäwal pärast 3mat Kr. tullemise P.
Willandi-linnas: 1) Saksa laat 2sel Künla-ku p. 2) Jani-
 päwa laat. 3) Mihkli-laad 24mal Mihkli-laad 24mal
 Mihkli-ku päwal.
Kuresare-linnas: 1) 2mal Künla-ku p. hakkab suur
 saksa laat; petakse 12 päwa. 2) 15mal Mihkli-ku p.
 hobbose- ja weiselaad, petakse 3 päwa.
Werro-linnas: 1) 22mal Künla-ku päwal suur saksa
 laat, 8 päwa. 2) Jani-päwal. 3) 24mal Mihkli-ku
 päwal. 4) 10mal Talwe-ku päwal.

Walga-linnas: 1) Saksa laat hakkab 2sel Künla-ku p.,
 petakse 8 p. 2) Jani-päwa laat. 3) Mihkli-laad 29mal
 Mihkli-ku päwal. 4) Mardipäwa laat.
Wastse-linnas: Mihkli-päwal.
Abja-mõisas: Mihkli-ku 2sel ja 3mal päwal.
Antso-mõisas: Mihkli-ku 14mal päwal.
Audro-mõisas: 1) Nede enne Wastla-päwa. 2) 17mal ja
 18mal Mihkli-ku päwal.
Selme-mõisas: 15mal Leikusse-ku päwal.
Kao-mõisas: 10mal Porri-ku päwal.
Kantso-mõisas: 30mal Rukki-ku päwal.
Kastna-mõisas: 5mal Mihkli-ku päwal.
Kilingi-mõisas: 1sel, 2sel ja 3mal Mihkli-ku päwal.
Kirrepeäl: 17mal Mihkli-ku päwal.
Koorte-mõisas: 15mal Mihkli-ku päwal.
Waste-mõisas: Porri-ku 2sel ja 3mal päwal.
Kosse-mõisas: 24mal Rukki-ku päwal.
Lustiwerre-mõisas: 15mal Porri-ku päwal.
Mõnniste-mõisas: 10mal Mihkli-ku päwal.
Moiselaste-mõisas: 10mal Leikusse-ku päwal.
Mustwees: Mardipäwal.
Põltsamaal: 17mal Mihkli-ku päwal.
Põrawerre-mõisas: 13mal Mihkli-ku päwal.
Räppinas: 4mal ja 5mal Mihkli-ku päwal.
Rõssi-mõisas: 24mal Leikusse-ku päwal.
Rõuge-mõisas: 8mal Mihkli-ku päwal.
Senno-mõisas: 21mal Mihkli-ku päwal.
Tarmeste-mõisas: Peetri-päwal.
Weski-mõisas: 15mal Porri-ku päwal.
Narwa-lin peab linna, weisse ja hobbose-lata 5mast kuni
 9ma Künla-ku päwani — ja 20mast kuni 23ma Mihkli-
 ku päwani.

Lugemised.

Lühikesed teadused Gestimaa Luteruse usu kirikutest.

(Mis 1860 aasta kalendris poolele jäi.)

(Nach Paucker.)

Mullu lubasime edaspidi ka Maa-kirikute test jutustada. Wanast ajast ei ole neist küll palju teadusi järele jäänud, sest tihid rängad sõad on enamist kõige kirikute wanad kirjad suutumaks ära kautanud; nimetame siiski ometi kui palju neist veel teada on. Igal kihelkonnal on oma Jumalakoda armas, sel sepärast loodame, et ka need kasiwad teadused mõne trui kirikokäijale rõõmu teewad.

Gestimaaal on 8 praustikonda, mis kõik Gestimaa Kunstooriumi järel on, (Tallinna

kirikud on iseäranis Tallinna Kunstooriumi järel.)

1. Ohtopoolse Harjo praustikond.

1. Kapla ehk Maria-Magdaleena-kirik. Ehitamise aasta on teadmata, selgeste aga on teada, et kirik üle 500 aastat wana.

2. Hageri ehk Lamberti-kirik, on 1219 ja 1254 aasta wahel ehitud, üle 600 aastat wana. Kirikomõis sai 1500 aastal alustud. Kirik põles 1710 ära, aga oli 1713 juba jälle veste ülesehitatud.

3. Nissi ehk Maarja-kirik. Seda ehitas 1501 aastal Riisepere-mõisa pärisheerra Johann Utskül omale kodo-kabeliks, pärast se jäi Hageri-kiriko kabeliks. 1645 aastal sai senna ise kirikoõpetaja seatud, ja selsamal aastal tõsteti se kabel täieks kirikuks. oma ise kihelkonnaga.

4. Keila ehk Mihkli-kirik, 1219 ja 1254 aasta wahel ehitud.

5. Madise-kirik, 1219 ja 1254 aasta wahel ehitud. Selle järel on 2 kabelit: weikese Paktriisaare kabel ja Paldeski-kirik.

6. Risti-kirik, on armata et ka 1219 ja 1254 aasta wahel ehitud. Oli enne pea-kirik, sai siis 200 aasta eest Madise-kiriku ühe õpetaja järele seatud. 1649 aastal sai kiriko-mõis alustud. Selle kiriko järel on: Suure Pakkrisaare ja Newma-kabel.

II. Homikopoolse Harjo praustikond. Kuusalo ehk Lauritsa-kirik. On üks neist kõigewanemate kirikutest meie maal. Tema oli katoligi-usu ajal ennemuistse Kolga-kloostre kirik. Kolga-klooster sai pärast Kolga-mõisaks ümberehitud. Selle kiriko järel on: Jumi-da kabel, 1678 aastal ueste ülesehitud ja Loffa kabel 1629 a. ümberehitud ja äraparandud.

Jõeletme ehk Maarja-kirik, 1219 — 1254 a. ehitud: Selle kirikus on üks wana hana-kiwi, kus 1305. aasta nummer peal on. Kabelid:

Saha-kabel. Wanad kirjad räägivad, se olla weel 50 aastat enne Tallinna, se olleks siis üle 600 aasta eest ehitud, aga teised kirjad ütlevad, et se kabel on 500

aasta eest ehitud, ühel ajal Weikese Kildstoa ja Pirita-kloostrega. Taani-maa kaupmehed olla seda ühe kõrge tamme puu asemele, mis neile merehädas märgiks olnud ja neid sedawiisi surmast peastnud, üheks tänomälestuseks ehitatud.

Randwere kabel.

Pranglisaare Lauritsa kabel. Wanad kirjad räägivad, seda olla 300 aasta eest 2 Soomemest ehitatud kes hirmsa tormi ajal jõe-rünnake peal üle mere ujudes Pranglisaare kaldale peasenud. Uus kabel sai 1848 aastal sissepühitsetud. 1860 aastal sai torn walmis, ja saare mõisawanem, Tallinna Pürgermeister Girard kinkis oma 50 aastase õnneliko abiolo tänneliko mälestuseks kabelisse ued orilad ja altaritseki. Kabeli ehitamise lõpetus pühitseti 28mal leikuse-kuu päeval 1860. aastal.

Harjo-Taani-kirik on ligi 500 aastat wana, kes kirikus on üks hana kiwi, kus 1400 aasta nummer peal on; sesamma nummer on ka suurema kiriko-kella peal. Wana ki-

riko asemele saab nüüd uus kirik ehitud, 3mal Heima-fu p. 1860 a. pandi ue kirikule alus. (waata Perno- Postimehe Nr. 31.) Jüri- ehk Waskjalo-kirik, 1219 — 1254 ehitud.

Juuru- ehk Mibkli-kirik, 1219 — 1254 ehitud, sai 1498 ümberehitud.

Rose- ehk Nigola-kirik, 1219 — 1254 ehitud. Selle järel on Tuhala-Kabel.

III. Alutaguse praustifond.

Jõhwi- ehk Mibkli-kirik. Ehitamise aasta on teadmata, aga teada on, et seal juba 1551 a. Luteruse usu õpetaja olnud. 1728mal aast. sai kirik ueste ehitud. Tema järel on: Pühajõe ja Jsako-kabel. Nende mõlematele seati 1654. a. üks ise õpetaja, aga 1744. a. loeti Jsako-kirik jälle Jõhwi-kiriko juure. 1845. aastal sai Jsako-kirik üsna ueste ülesehitud, ja 1846. aastal sissepühitsetud.

Waiwara- ehk Maarja-kirik oli wanal ajal Narwa kihelkonna kabel. 1744. a. sai kirik ueste puust ülesehitud, pärast seda üsna kiw-
ist ehitud ja 1766 a. sissepühitsetud.

Laagena- ehk Peetri-kirik. Ehitamise aasta on teadmata, aga 1627. a. on seal juba jutlust tehtud. Wanad kirjad räägivad, et üks Hollandia-maa mees, kes merehädast peasnud, seda kirikut ehitanud. 1806. a. sai kirik kiwist ueste ülesehitud. Pea pärast 1680. a. sai se kirik Waiwara kiriko juure loetud.

Lüganuse-kirik, üle 600 a. wana. Nigola-kirik, on 1219 ja 1255 a. wabel ehitud.

IV. Wiio praustifond.

Rakwere- kirik, üle 600 a. wana; sai 1698 ueste ülesehitud, aga pea selle järel Rootsi sõa ajal wäga rifutud.

Haljala-kirik, 1219 — 1254. a. ehitud. Wanal ajal olid selle kiriko järel 4 kabelit: Rasperwiik, Pihlaspää, Wainopää ja Toolsburg, nüüd need 3 esimesed, uus Pihlaspää ehk Esko kabel sai 1845 a. sisse pühitsetud.

Kadrina-kirik, 1219 — 1254 a. ehitud. Tema järel on Ilomäe kabel, mis 1843 a. sai ehitud ja sisse pühitsetud.

Jaagupi-kirik, üle 600 a. wana, oli 400 a. eest Raskwere kiriko kabel, sai wana Wene sõa ajal üsna arahäwitud. 1639 a. hakati kirikut jälle ueste ehitama. Selle kiriko järel on Tudolinna kabel, 1766 a. puust ehitud. Weike-Maarja-kirik, 1346 a. ehitud, oli enne Simona kiriko kabel. Sai 1497 a. ueste ehitud.

Simona-kirik, sai pea pärast 1219 a. ehitud, ja on üks nende kõigewanematest kirikutest Geestimaal.

V. Järwa praustikond.

Ambla-kirik, ehitamise aasta on teadmata, teada aga on, et 250 a. eest seal Luteruse usu õpetaja oli.

Järwa-Jaani kirik; ehitamise aasta on ka teadmata, 250 a. eest on ka seal Lut. usu õpetaja olnud.

Madisse-kirik, siin on ligi 300 aasta eest Lut. usu õpetaja olnud.

Roero-kirik, siin on 250 a. eest Lut. usu õpetaja olnud.

Peetri-kirik, hüüti wanal ajal Ümra-kiri-

kuts, ehitamise aasta on teadmata, aga 1596 a. olla kirik juba üks suur ja kena. Juma la koda olnud.

Paide-kirik. Ehitamise aasta on teadmata. Ein ehitati 1269 a. 1647 a. sai Mäomõis selle kiriko järele seatud. 1785 a. sai kirik ueste ehitud, põles 1845 a. ära ja sai jälle ueste ülesehitud ja 1848 a. sisse pühitsetud.

Purdikabel- ehk Anna-kirik (Purdi nimi on mõis ja kabel endise mõisawanema, Dwerst Burti nime järel saanud) on 200 aasta eest ehitud ja oli Peetri kiriko kabel. 1739 aastast saadik on Anna ja Paide kirikul üks õpetaja.

Türi- ehk Martna-kirik, üle 500 a. wana, ehitamise aasta on teadmata.

VI. Mää-Läänema praustikond.

Märjamaa-kirik on üle 300 a. wana, ehitamise aasta on teadmata.

Wigala- ehk Maarja-kirik, ehitamise aasta teadmata. 1598 a. on siin Luteruse-usu õpetaja olnud.

Kullamaa-kirik, ehitamise aasta teadmata, 1573 a. on seal Lut. usu õpetaja olnud.

Vihola-kirik. 1765 a. põles kiriko õpetaja maja ja wanad kirikopaberid ära, sest on temast wäha teadust. Üle 250 a. wana. Mikkli-kirik, üle 300 a. wana.

Kirewere-kirik, ehitamise aasta on teadmata. 250 a. eest oli seal Lut. usu õpetaja. 1728 a. saadik on Kirewere ja Vihola kirikul 1 õpetaja.

VII. Nanna Läänemaa praestifond.

Martna-kirik, üle 350 a. wana.

Ridali-kirik, võidakse keige wanem kirik Gestimaal olema. Nime on kirik ühe enemuistse Gestlaste tugewa linna, Rotula linna järel saanud.

Haapsalo kirikud. Haapsalo loss ja endine Lossi kirik said 1228 aastal ehitud. 1524 a. sai Haapsalus Luteruse õpetuse järele Jumala teenistus seatud. Linna-kirik sai 1690 ehitud. 1726 a. kiskus maro tuul Lossi-kiriko katukse maha, ja kogodusel ei olnud jõudu kirikut parandada. Sellepärast jäeti

kirik maha ja kogodus hakkas Maa-kogodusega ühtlase Linna-kirikus käima.

Karuse ehk Marreta-kirik, 270 a. eest oli seal Lut. usu õpetaja. 1705 a. wiskas hirmus maro tuul kiriko kena torni maha (selsammal pääwal ka Ridala ja Martna kiriko tornid).

Hanila kirik. Wanemaid teadusi ei ole kui et 1585 aastal seal Lut. usu õpetaja olnud.

Warbla-kirik, 1638 aastal ehitud; 1760 a. saadik on Hanila ja Warbla kirikul 1 õpetaja.

Rigola-kirik. Wanemaid teadusi ei ole kui et seal juba 1414 aastal Jumala teenistust peetud.

VIII. Saare Läänemaa praestifond.

Noarootsi-kirik, arwatakse 1220 a. ehitud olemad, ehk ka 1391 aastal. Kabelid: Sutlepa ja Roslepa kabelid seisid juba 1627 aastal. Seesuse kabel Osmus-saare peal sai 1642 a. ehitud ja 1766 a. uueste ehitud ja sissepühitsetud.

Wormse-kirik. Wana kiriko raamat rää-

gib, et se kirik 1219 a. ehitud on, aga hil-
jamad kirjad ütlevad, et seda on Rootsi wa-
litsuse ajal, s. o. üle 300 a. eest ehitud.
1632 a. sai kirik ueste kiwist ehitud.

Roigi-kirik, oli 1627 aastani Reina ki-
riko kabel. Selle kiriko järel on Rõppo
kabel.

Reina-kirik, üle 350 a. wana. Suur Velle
küla sai 1660 aastal selle kiriko juure kin-
gitud. Kabelid: Serro ja Menspä.

Pühalepa-kirik. 250 a. eest oli seal Lut.
usu õpetaja, wanemaid teadusi ei ole. Tema
järel on: Paloküla, Kassari ja Kärkla kabelid.

Seletuseks lisan veel paar sõna juure.
Rõigewanemad kirikud meie maal on Taani
kuningad ehitanud, sest et nemad, ni pea kui
olid Gestirahwast ärawõitnud, kohe selle eest
muret kandsid et Gestlased saaksid pagana usust
ristiuskusse pööratud. 1347 aastal sai
meie maa Sakjarahwa walitsuse alla. Selle
walitsuse ajal, 1524 a., sai meie maal Lute-
ruse usk üleswõetud, senna saadik oli rahwas
katoligi usku. 1561 aastal heitis Gestimaa

Rootsi walitsuse ja 1710 a. Wene walitsuse
alla, kelle 150 aastane mälestuse päaw 29.
Mihkli-kuu-päawal 1860 a. Tallinnas auulit-
sult pühitseti.

Rõer ja warblane.

Peremehel oli hea karjakoer, aga koeral
ei olnud head peremeeft, waid niisugune, kes
palju tööd päris ja wäha süa andis, et wae-
sel loomal kõht alati tühi. Wiimaks mõtles,
kas mina siin pean nälga surema, paremine
lähen ära teisel kohal oma õnne katsuma, ja
läks. Rootsis teed mööda kõrwad lundis,
nukra meelega ja tühja kõhuga, ei teadnud
kuhu minna, kust kõhutaie kätte saada.

Siis wast juhtus warblane tema wastu
tulema, teretas ja küsis peenikese healega:
„Kulla frantsiwennikene, miks su nägu wih-
makarwa, miks su silmad wesikarwa?“ Rõer
wastas: „Nälg kipub kallale, hulgun nõnda
tühja kõhuga,“ ja rääkis warblasele kõik oma

häda üles. „Ole rahul, fulla wend,“ ütles warblane, „tule minuga linna, külap sealt leiame abi.“ lendas eele, koer ladus taga järele, ja nõnda said mõlemad linna. Laksid warssi liha karni juure, warblane ütles: „Dota natuke, mina annan sulle liha,“ lendas karni laua peale, ja senni kui lihunikusel kõõgitüdrufuga nalja heitis, tõmbas laua äärest lihatusi nokaga maha, nõnda et plärts ulitsa peale fuffus, koer wöttis, pani nahka ja mõlemad panid lippama. „Kas ju magu juba täis?“ küsis warblane, koer wastas: „lihast saaks nüüd kül, aga mina ei ole täna weel mite leiwafoorusest näinud.“ Said kahelkesti saiakangai, wana saiamutred kawatsefid ja tülitsefid isekeskis, ei pannud tähele, kuidas warblane warganokaga timpsaiu, prantsaiu ja magusaid i in leti pealt mahafiskus koerale neelda. Warblane küsis: „Saab sest?“ Koer wastu: „Saiahimu on kül mõõdaläind, aga sünniks mulle kaa wedelat peale rüübat.“ Laksid edasi, jõudsid maja juure, kõõgiuts laiali lahti. Warblane waatas aknast

sisse, leeme waagen laua peal, inimese hingge pole kõõgis, ütles: „Lähme sisse leent katsuma.“ Koer laua peale, hakkas lakkuma ita „külap kõlbab, külab kõlbab,“ warblane ütles: „Sõge, miks ei kõlba, kena herneleem!“

Sai koer waagna põhja puhtaks lakkunud, laksid mõlemad minema, warblane küsis: „Kas kõht juba täis!“ koer kostab: „vi jah, kõht nagu trum üles aetud, pea tahab lõhkuda, lähme maale wäsiind koha jahutama!“ ja laksid. Väike paistis palawaste, frantsikene wäsis ära, ütles sõbrale: „Uni tikub peale, kül ma heidaksin hea meelega natukele ajaks magama.“ Warblane ütles: „Heida peale, mina istun senni puu oksa peale ja katsun kõik oma loowiisid läbi, et mõni kogemata ei lauks meelest ära, ja uni sulle õige magusaste peale tulleks.“ Krants heitis kett teed maha ja uinus raskesti magama.

Siis tuli woorimees wiinakoormaga ja kabe hobusega linnast ja sõitis just selle roopa sees, kus koer magas, ega tahtnud kõrwale

sõita, ega koer ärgand üles. Warblane lõppes filmapilt laulmast, karjus: „Mees sõida kõrwale, muidu saame teine teisega kimpu, ja mina teen sind waeseks!” Voorimees hirmutas, pilkas: „Kuula imed, ta meest, ta ähwardamist!” plaksutas piitsaga ja sõitis koera wangkreratastega surnuks. Warblane hüüdis: „no no mees, oled minu wenna frantsi tapnud, seda pead sa oma wangkre ja hoostega maksma!” Voorimees naeris: „Laga paremine!” sõitis edasi, jäi ise tukkuma. Warblane lipsti esimese waadi prundi kallale, nokkis ja tõmbas, wiimaks prunt wäljas, wiin jooseb sorinal wangkrift maha. Mees kuuleb sorinat, läheb waatama, waat warši tühi, sai aga weel mõnda lonksu rüübata, ohkas: „Oh ma waene mees!” Warblane wastu: „Ega sa weel waene kü!” lendas hobuse pähä, nokkis mõlemad filmad peast. Mees rutu kirwe mööst wälja, tahab warblast tappa, filmad wiinast kirjud, lööb karplauht hobuse pähä, hobune warši otsas. Mees jälle: „Oh ma waene mees!” „Ega sina

weel waene kü!” kostab warblane, läheb teise waadi kallale ja senni kui voorimees nukra melega ühe hobusega edasi sõidab, tõmbab tasahiljufeste teise prundi wälja, wiin puhast pahasse. Mees ohkab: „woi, woi, mina waene!” Warblane wastab: „Ega sa weel waene kü!” warši teise hobuse pähä, nokib filmad peast ära; mees mõtab jälle kirwe kätte, tahab tulist wiha täis warblase surnuks lüa, ostab jälle hobuse pead, hobune surnud, warblane lendab taewa poole. Mees nagu meeletu, kikkub pentäidena hirmsid peast wälja, ulub: „Oh mind waest, oh seda õnnetust!” warblane wastu: „Dot, oot, aga nüüd ma lähen sind kodu waeseks tegema,” ja lendas ära.

Mees jättis wangkre hobuse raipega maantee peale seisma, ja hakkas wiha ja walluga koju poole kõndima. Kodu rääkis naesterahwale oma wiletjust, juba naene hakkab kaebama hirmus hulk lindu aidas olla ja kõi wiljawarandust ärasüa. Laksid mõlemad aita, seal oli lindu tuhande kaupa, warblane

nende keske, ega wiijatara enam järele jäänd.
 Gälle woorimees: „oh mind waest, kuida
 talwe läbi saan?“ warblane ütles: „ei ole
 weel waene kül, pead oma eluga maksma.“
 Woorimees läks tupa tagasi, istus nurga
 meelega abju nurga, warblane hüüdis akna
 tagant: „Mees, sa pead oma eluga maksma!“
 Tema rutu firwe wälja, wiskab oma wiha
 mehe taha, aknaruut puruks, warblane len-
 dab august sisse tupa, otsekohhe abju peale.
 Aga nüüd sai mehe süda tulist wiha täis,
 möllas nagu pool hul, tegi abju pihuks pör-
 miks, warblane lipsti teise koha, mees taga
 järele, löi hullust peast kõik majariistad katki,
 sai wiimaks furjategija kätte. Naesterah-
 was tuli noaga; „Kas tapan teda?“ „Ei
 mite,“ ütles mees, „tema peab wael hirm-
 samat surma surema,“ wöttis warblase peast
 finni ja neelas terwelt alla. Warblane
 hakkas tema kõhus edasi tagasi lendama, pis-
 tis wiimaks pea mehe kurgust läbi, hüüdis:
 „Dot, oot, mees, sa pead eluga maksma!“
 Wanamees on wiha pärast nagu meelest ära,

annab naesterahwale firwe, käsib warblase
 suus surnuks lüa. Naene paneb ühe hoobi
 aga õnnetuse kaupa mehe otsa, nii et koha
 surnud maha saadab, warblane suust lipsti
 wälja, lendab metsa.

Wader nüüd küsib: „Tohoo tonti, mis me-
 selle sitaloriga peame tegema, kas sul pare-
 mat juttu ei ole kõneleda?“ Kalendritegija
 wastab: „Di oi, armas wader, mis sa as-
 jata tapled, waata paremine järele, wabest
 leiad head õpetust sees olemast, ja kui sa ise
 paremat ei leia, siis wõta seda wastu, mis
 mina sulle ütlen.“

Ära narri looma, ega tee temale liiga!
 Tema on ju taa Jumala loom, ja kui sind
 taa warblane selle eest waeleks ei tee, Jumal,
 kes warblaste aru on äralugenud, ilma kelle
 tabtmata ükski neist ei kuku katukelt maha,
 tasub sulle õige wist su ülekohut, ära unusta
 seda mite!“

Hobune ja rebane.

Talupoial oli hea hobune, Waska nimi, aga jõi tema loom wiimaks wanaks, ei jõudnud enam tööd teha. Peremees mõtles, mis ma te a ilmaaega söödan, kõige parem nõu, et wõtan kirmest, lõon tema pähä, tüli otsas ja pealegi wõib nahaga veel head rahakoppikat enesele teenida; — aga ommeti ei raatsind, sest et wana truu elajas teda nii kaua auu-
faste oli teeninud.

Ütles siis kavalaste hobusele: „Kuule, wana Waska, ma ei wõi sind kauemine asjata sööta, ega sina, wana rauk, sa enam tööd tehtud, oled muidu tülikis jalge ees, sellepärast kasi metsa ja katsu, kuidas sa oma kää peal läbi saad; peaks sinnul veel rammu olema ühe karu seia mu ukse ete wia, külap ma siis sind jälle wõtaksin wastu ja soowiksin sulle eluotsani armuleiba aga muidu mite.“

Waska nurises: „wana mees, warsa mõte,“ trampis nina norus ja kõrwad londi metsa

poole, mõtles, „oh sa wõrukael oma lubamisega, ta näitga, ta wiletsust!“ Juhatus rebane wastu tulema, teretas lahkest, kuulas ilusaste ter-
mist järele ja küsis wiimaks: „Näe imed, mis wanapapa meel ni kurb näib oiema?“ „Uuuu,“ hirus hobune, „minuga on lugu koguni la-
kas, peremees, ahneperse, saatis minema, pilkas veel taga järele.“ Reinu isand küsis: „Koh mis ta siis ütles pilkamiseks?“ „Seda ta rää-
kis“ ütles hobune, „jääsad sina karu minu ukse ete tua, siis pead eluotsani mu käest ar-
muleiba saama; mine nüüd, wõta karu finni!“ „Muud midagi?“ wastas rebane, „ole rahul, küll meie sellega pea saame toime, heida aga seia tee ääre pitkali maha, nagu oleksid sur-
nud, küll mina sadan asjad forda.“ Hobune heitis maha, rebane läks karu tagaotsima.

Karu istus rahuliste oma koopas, imes kappu, ja ajas oma jorinat nagu joobnud mees kõrtsitoas, rebane astus sisse, kummardas maa-
ni ja ütles: „Uuulik mesikäpa isand, tee ääres on kárwand hobune pitkali maaš, mõtlešin, et isandal wahest himu on teda omale pärida,

tulin alandlikult sõnumid toma." „Tats kuut, tats kuut," urises karu saksakeeli, „ajad hirmus kassinad, peab kaa raiepega leppima, juhata mulle warssi kohta." Rebane kais teejuhiks eel, karu trampis tagajärele, tulid wiimaks sinna paika, kus hobune oli pitkali maas. Karu katsus kappaga, kas tema pidi kaa raswane olema, ütles: „külal põlbab," ja tahtis peale hakata. Rebane keelis, ütles: „Ega isandal nii suur kiir taga ei ole, siin suure tee peal kaida alati edasi tagasi, mõiks isandale sest suur tüli tõusta, minu nõu oleks, et isand kannataks, et ma hobuse sawaga nende külge finni seun, siis hõlpsaste mõite teda oma koopasse wedada, ja üsna rahuga nahka panna." Karu tänas hea nõuu eest, kaskis: „Seu aga õige kõwaste finni!" Rebane wastu: „Kül ika, auulik isand, seiske aga simapilt rahul," ja sidus hobuse sawa jõhwidega karu tagumised ja'ad finni, pani kolm sõlme peale, nii kõwaste, et last' aga seista, andis Waskale matsu pihla ja ütles: „Nõe Waska!" Hobune kui nool maast ülese, hakkas tuhatnelja joelma, karu winggerdas tagajärel

maas, röödis, sõimas, hurjutas, — ei midagi, hobune ika edasi, senni kui jõudis peremehe ukse ete.

Peremees astus uksest wälja, ajas silmad pärani, wana Waska ukse ees, karu kassas. Laks tupa, tõi firwe, tegi wana karule otja.

Nüüd mees ei peasend enam, pidi ika oma sõna tõeks tegema, ja wana Waskale armuleiba soowima. Wiis siis hobuse talli tagasi, lautas puhtaid õlgi alla, puistas häid heinu ete, kaeru peale kauba, ja nõndawiisi elas Waska weel mitu aastat rahuliste ja ilusaste, kunni wiimaks surm teda mõttis.

Sipelgas ja õmblik.

(üks ennemistõne jut.)

Wanal ajal utse taewa

Ronis ükskord sipelgas,

Oma wiha, tulist waewa

Sumalale kaebamas:

Karjastele tahtis ta

Pesarikki tasuda.

Oleks karjatsid küll peksnud
 Dige hea meelega,
 Aga waene mees ei jaks'nud
 Mende wastu hakata;
 Ega omast hädast kaa
 Tohtind sõna lausuda.
 Pesa rikkumise lugu
 Oli ise teeninud,
 Sest et tema ning ta sugu
 Karjapõlisa narrinud,
 Sestap kaval hakkas ta
 Wale kaebdust tõstema:

„Wana isa, kuule pisut,
 „Ütle; mis sa armad sest?
 „Karjatsed, oh teie risud!
 „Kaisk'wad kallist leiwukest,
 „Pillawad tend siin ja seal,
 „Hoopis tallawad ta peal“

„No no!“ wana ahwardama,
 „Kulap raban neid se eest;

„Aga asja diendama
 „Waja tunnistuse meest,
 „Seisku kohtuasi teal
 „Kahe mehe sana peal.“

Sipelgas wast taewast maha,
 Mötles, keda kutsun ma,
 Ega igauks eistaha
 Seda asja tunništa.
 „Paras, wader õmblik, sa
 „Juhtud wastu tulema.

„Wana isa kutsus, tule
 „Tunnistust wast rääkima!“
 Õmblik wastu: „Ütle mulle,
 „Mis eest pean tõstema?“
 „Eks sa ninatarka näe,
 „Wanataadi käst on kää!“

Läksid taewa kahekesti,
 Sumal küsis õmblikut:
 „Käagi wennike nüüd häästi,
 „Kas on tõsi tema jut?

„Kais'wad kcerad karjatsed
„Kajalt leimarasuke'd?"

Õmblik warssi wabandama:

„Sest ei ole poisstel süüd,

„Peano tõeks tunnistama,

„Kuidas asjad seis'wad nüüd:

„Kül naad mõnda pillawad,

„Pinnupojad korjawad.

„Üksna kimbus waesed mehed

„Kõige oma leiwaga:

„Mis sa teed, jo kuhu lähed

„Süma leiwat lauata?

„Dole kochta paigalisk,

„Kus mõiks süa rahulisk?"

Tahke suuga kiitisk Jumal:

„Waat' se on ka mehe jut,

„Aga sipelgas, sa rumal,

„Dled waled raäfinud;

„Miks sa kurjast südamest

„Wihkad süüta ligimeist?

„No, no petja, katsu katsu,

„Peksa sünnib laimajal!"

„Andis ksepiga tall' matsu," —

Taewast maha murinal;

Selg, oh kallisk inime,

Nagu aetud poolele.

Aga õmblikut, et häästi

Tõt ta mõttisk tunnistat,

Paskisk Jumal hiljuteisti

Taewast maha kõiega,

Mõnda wiisi peasis ta

Üksna terwe nahaga.

Kõis jäi talle tõe täheks,

Et ta alla, ülesse,

Kuhu ammet kutsus, täheks; —

Sipelgas jäi poolele, —

Mine, waata elajat,

Pea perse jämedad.

Saa petja kutsikale

Saagu oma nahatäis;

Uga tõe rääkijale
Olgu valmis taeva kõis:
— Et, kui surmatund on kae,
Jouaks taeva hõlpsaste.

Uga tõe rääkijale
Olgu valmis taeva kõis:
— Et, kui surmatund on kae,
Jouaks taeva hõlpsaste.

W

